

УДК 340.12

Альона Романова

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та філософії права,
конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”,
aliroma@ukr.net

Владислав Романов

студент
Львівського державного університету внутрішніх справ,
факультет № 3,
vladrom2002@i.ua

ПРАВОВА І ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ОСОБИ В ПЕРІОД СУСПІЛЬНОЇ АНОМІЇ

<http://doi.org/10.23939/law2021.30.079>

© Романова А., Романов В., 2021

З’ясовано, що стан суспільної аномії може настати раптово і неочікувано. Кризово-перехідний період розвитку соціуму передбачає занепад ціннісних орієнтирів, зокрема і правових, тоді як нові ідеали, норми (правові) ще не сформовані й не регулюють життя суспільства. Наголошено, що для того, щоб особа була готовою до нестандартних, кризових ситуацій у суспільстві, в державі необхідно, щоб відповідні компетентні органи займалися профілактичною допомогою. Доцільною і виправданою є діяльність кризових центрів із надання юридичної та психологічної допомоги людині не тільки за умов тотальної суспільної аномії, а й в конкретних особистісних питаннях. Важлива також робота юридичних клінік, що надають консультативну допомогу особі.

Доведено, що профілактична (превентивна) допомога здійснюється у разі можливої проблемної життєвої ситуації, коли є вірогідність настання останньої у майбутньому і коли необхідно запобігти самій проблемній життєвій ситуації або пом’якшити її прогнозовані негативні наслідки. Профілактичну допомогу поділяють на первинну та вторинну. Зазначено, що психологічна допомога особі за умов суспільної аномії повинна надаватися на основі певних принципів, адже суспільна криза охоплює усі сфери життєдіяльності людини і не завжди можна і варто використовувати засоби і прийоми, які застосовують у ситуації одиничної особистісної кризи.

Щодо принципів надання психологічної допомоги, то взявши на себе функцію допомоги людям, що переживають трагічну подію, важливо поважати їхню гідність та захищати їхню безпеку. Усі працівники та установи, які беруть участь у наданні такої допомоги, повинні дотримуватися таких принципів: захищати безпеку (унікати дій, які можуть поставити людей під загрозу подальших травмуючих впливів; робити все

можливе для того щоб забезпечити безпеку дорослих і дітей, яким надається допомога, захистити їх від фізичної та психологічної травми); захищати гідність (ставитися до людей з повагою, згідно із загальноприйнятими культурними і соціальними нормами); захищати права (переконатися, що допомога надається справедливо, без дискримінації); допомагати людям відстоювати свої права й отримувати необхідну підтримку; діяти в інтересах кожного потерпілого, який потребує допомоги.

Ключові слова: правова допомога; психологічна допомога; суспільна аномія; природне право; превентивна допомога; права людини.

Постановка проблеми. Порядок і підстави надання безоплатної правової допомоги, визначення суб'єктів її надання, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги, порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з питань надання безоплатної правової допомоги, а також професійна підтримка і сприяння людині у вирішенні психологічних проблем, соціальної адаптації, саморозвитку, самореалізації, реабілітації, подоланні складної психологічної ситуації є першочерговим завданням компетентних органів в умовах суспільної нестабільності.

Суспільно-правову аномію як суспільний стан, що характеризується розпадом системи цінностей і соціальних норм, які забезпечують соціальний порядок, відсутністю чіткої моральної регуляції поведінки індивіда значно простіше подолати, беручи за основу не тільки економічні й політичні чинники, а також приділяючи увагу забезпеченню прав і свобод людини та її психологічному стану.

Аналіз дослідження проблеми. Проблемним аспектом дослідження правової та психологічної допомоги особі в період суспільної аномії є особливість надання юристом і психологом правових і психологічних послуг задля забезпечення правового порядку і гармонії в суспільстві, шляхом інформування особи про її права і свободи у нестандартних, кризових ситуаціях у певний період розвитку і функціонування суспільства. Для всебічного аналізу й осмислення вказаної проблематики доцільно спиратися на теоретико-методологічний потенціал праць вітчизняних і зарубіжних учених-юристів і філософів різних періодів становлення філософсько-правової думки, а саме: праці А. Алексеева, Е. Дюркгейма, С. Личко, Р. Мертона, О. Остапенко, С. Сливки.

Наукові концепції цих вчених сприяли тому, що в межах антропологічної юриспруденції та психології формується принципово новий підхід до забезпечення правової й психологічної допомоги особам в період суспільної аномії.

Мета полягає в тому, щоб з філософсько-правового погляду проаналізувати ті питання, найdotичніші до розуміння сутнісних властивостей правової та психологічної допомоги особі в період суспільної аномії.

Виклад основного матеріалу. **Аномія** (фр. *anomie*, від грец. – беззаконня) – стан суспільства (суспільної системи), який характеризується порушенням або руйнацією (відсутністю) загальноприйнятих цінностей і соціальних норм як універсальних регуляторів поведінки людей [1].

Термін “аномія” Е. Дюркгейм використовує для характеристики стану суспільства, за якого істотно послаблюється стримувальна дія моралі, й суспільство втрачає вплив на особу. Зазначений підхід розвинув Р. Мертон, який вказував, що причиною суспільної аномії може бути суперечність між пропагованою суспільством метою та допустимими з позиції суспільства засобами її досягнення. Так, загальноприйняті в суспільстві цілі досягнення особистого успіху та добробуту перебувають у постійному конфлікті з обмеженістю доступу до схвалених соціумом способів здобуття освіти, професії, статусу [1].

Стан суспільної аномії може настати раптово і неочікувано. Кризово-перехідний період розвитку соціуму передбачає занепад ціннісних орієнтирів, зокрема і правових, тоді як нові ідеали, норми (правові) ще не сформовані й не регулюють життя суспільства.

За таких умов особа потребує правової та психологічної допомоги професіоналів.

Правова (правнича, юридична) допомога – це професійна діяльність юристів, спрямована на сприяння громадянам та юридичним особам у вирішенні питань, пов'язаних із реалізацією норм права, що виявляється у наданні правових (юридичних) послуг [2].

Щодо національного законодавства, то ст. 3 ЗУ “Про безоплатну правову допомогу” передбачає право на безоплатну правову допомогу, а саме: “Право на безоплатну правову допомогу – гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених цим Законом” [2].

Безоплатна первинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Незважаючи на міжнародні та конституційні зобов'язання, потреби громадськості у забезпеченні безоплатної правової допомоги в Україні все ще не задоволені повною мірою. Крім того, значна частина населення, а особливо його вразливі верстви, досі характеризується низьким рівнем правової обізнаності щодо вирішення своїх проблем у правовий спосіб, що стимулює виникнення корупційних явищ, стримує активну участь цієї частини громадян в економічному житті, провокує та підтримує бідність [3].

Важливим є питання видів правової допомоги, котру можуть отримати громадяни офіційно і безоплатно.

Як зазначає С. Личко, правова допомога може бути платною і безоплатною; первинною і вторинною; судовою і позасудовою; розподілятися за галузями права, за стадіями (на етапі дізнання, досудового слідства, розгляду справи судом), суб'єктом надання (адвокат/інший фахівець у галузі права/законний представник/державний орган), суб'єктом права на правову допомогу тощо [4].

Зазвичай особа, далека від юриспруденції, не може визначити який саме вид правової допомоги для неї буде актуальним на певному етапі проблемної, критичної ситуації.

Стан суспільної аномії для людини є сильним потрясінням і часто особа не може сама зрозуміти, що настав час звернутися до компетентних органів за професійною допомогою.

Щоб особа була готовою до нестандартних, кризових ситуацій у суспільстві, необхідно, щоб відповідні компетентні органи в державі займалися профілактичною допомогою. Доцільна і виправдана діяльність кризових центрів із надання юридичної та психологічної допомоги людині не тільки за умов тотальної суспільної аномії, а й щодо конкретних особистісних питань. Важлива також робота юридичних клінік, що надають консультативну допомогу особі.

Профілактична (превентивна) допомога здійснюється у можливій проблемній життєвій ситуації, коли є вірогідність, що вона виникне у майбутньому, і коли необхідно запобігти цій проблемній життєвій ситуації або пом'якшити її прогнозовані негативні наслідки. Профілактичну допомогу поділяють на первинну та вторинну [4, с. 422–423].

Актуальним прикладом є стан, дотримання і обмеження прав людини в період світової пандемії, пов'язаної з епідемією COVID-19.

Як зазначає О. Остапенко, обмеження торкнулися права на повагу до приватного життя – зобов'язання носити документи, що посвідчують особу, її спеціальний статус, підтверджують громадянство.

Обмежуються права на свободу та особисту недоторканність – це примусове поміщення громадян в обсервацію; на свободу пересування – заборона для окремих груп населення перетинати кордон, для всіх – пересуватися групою у складі більш ніж двоє осіб, відвідувати парки, сквери, зони відпочинку, лісопаркові та прибережні зони, спортивні та дитячі майданчики, особам до 14 років – перебувати у громадських місця без супроводу батьків. Йдеться також про скасування транспортного сполучення, зупинку роботи метрополітену.

institutions involved in providing such assistance should adhere to the following principles: protect safety (avoid actions that could endanger people from further traumatic effects; do everything possible to ensure the safety of adults and children being assisted, protect them from physical and psychological trauma); protect dignity (treat people with respect, according to generally accepted cultural and social norms); protect rights (make sure that assistance is provided fairly, without discrimination); to help people defend their rights and receive the necessary support; to act in the interests of every victim who needs help.

It is emphasized that the question of the spiritual essence of the aesthetic in law arose in connection with the study of the nature of the aesthetic and its categorical status in different eras. However, insufficient clarity, delineation, and hence insufficient comprehensive analysis were due to the properties of social practice and cognition, the role of the spiritual component in society and human life, the peculiarities of the formation and development of aesthetics itself.

Key words: legal aid; psychological assistance; social anomie; natural law; preventive assistance; human rights.